

MINISTERSTWO
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

PODSEKRETARZ STANU
dr hab. Magdalena Gawin

Warszawa, 11 kwietnia 2017

DOZ.6811.1.2017.AO

Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków
według rozdzielnika

Szanowni Państwo Konserwatorzy,

w ostatnim czasie w coraz większym zakresie podejmowana jest działalność, polegająca na poszukiwaniu i rozpoznawaniu miejsc spoczynku ofiar zbrodni wojennych i zbrodni komunistycznych oraz przeprowadzaniu ekshumacji grobów wojennych. Prace te często prowadzone są przez nieuprawnione do tego instytucje i osoby prywatne, bez zachowania należytej staranności czy odpowiedniej metodyki, a także bez nadzoru służb konserwatorskich. W efekcie duża liczba miejsc pochówku ofiar zbrodni wojennych i represji, a także znajdujących się na ich terenie szczątków ludzkich oraz pochowanych wraz z nimi przedmiotów (często zabytków archeologicznych) narażona jest na zniszczenie lub zaginięcie. W związku z tym, proszę o przyjęcie poniższych informacji.

Na wstępie przybliżyć należy obowiązujący stan prawny. Według art. 210 kodeksu postępowania karnego¹ ekshumacja oznacza wyjęcie zwłok z grobu. Zgodnie z art. 1 *ustawy o grobach i cmentarzach wojennych*², grobami wojennymi są groby i miejsca spoczynku następujących osób: poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego; wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość; sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które, wykonując zlecone im czynności przy jakiegokolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych; jeńców wojennych i osób internowanych; uchodźców z 1915 r.; osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.; ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów oraz osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego – Dz.U.Nr.89,poz.555 ze zm.

² Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych - Dz.U.1933 Nr 39 poz.311, ze zm.

listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. Ekshumacja grobu wojennego może być przeprowadzona, zgodnie z art. 4 *ustawy o grobach i cmentarzach wojennych*, jedynie na zarządzenie Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu lub za jego zgodą, wyrażoną wskutek umotywowanej prośby rodziny lub otoczenia osoby pochowanej w grobie wojennym bądź prośby instytucji społecznej.

Poszukiwania miejsc spoczynku wyżej wymienionych osób prowadzone są przez Instytut Pamięci Narodowej - Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (dalej zw. IPN) w formie prac poszukiwawczych (art.1 ust 1 pkt 5 oraz art. 53 b ustawy o IPN³). Groby wojenne mogą być również odnajdywane przez inne podmioty, w efekcie prowadzenia przez nie badań archeologicznych (którymi wg art.3 ust.11 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*⁴ są działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego) oraz poszukiwań (które wg art. 36 ust. 1 pkt 12 polegają na poszukiwaniu ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania). Na obie te formy działalności niezbędne jest uzyskanie pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Podmioty inne niż IPN w żadnym wypadku nie mają natomiast prawa prowadzenia ekshumacji takich grobów.

W związku z powyższym zwracam się do Państwa z prośbą, aby przy wydawaniu pozwoleń na badania archeologiczne oraz poszukiwanie zabytków, które według ustalonych okoliczności i dołączanych przez wnioskodawców programów prac mogą doprowadzić do odkrycia grobów wojennych, konsultować tę decyzję z odpowiednią komórką IPN. Ponadto, zgodnie z § 19 ust. 5. 14 rozporządzenia *w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków*⁵, w pozwoleniu należy wskazać dodatkowe warunki, dotyczące właściwego postępowania w takim wypadku. W razie natrafienia na szczątki osób, których poszukiwaniem i ekshumacją zajmuje się w ramach swojej działalności IPN (zgodnie z art. 53 b ustawy o IPN są to osoby, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r do dnia 31 lipca 1990 r.) osoby prowadzące badania czy poszukiwania powinny natychmiast przerwać prace i niezwłocznie powiadomić o tym fakcie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wojewódzki konserwator

³ Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucji Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu - Dz.U. 1998 Nr 155 poz. 1016, ze zm.

⁴ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz.1568ze zm., zw.dalej u.o.z

⁵ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych - Dz.U. 2011 nr 165 poz. 987

zabytków następnie decyduje, czy o danym przypadku zawiadomić IPN i jakie kroki podjąć w dalszej kolejności.

Nielegalne lub niewłaściwie przeprowadzone ekshumacje stanowią ogromne niebezpieczeństwo dla godności osób pochowanych, losów znajdujących się w grobach zabytków, a także możliwości zabezpieczenia ewentualnych śladów zbrodni, które w trakcie nieprofesjonalnego wyjęcia z grobu mogłyby zostać bezpowrotnie zatarte. Należące do zmarłych przedmioty osobiste często bywają także przez nieuczciwych „znalzców” przywłaszczane i wprowadzane do obrotu handlowego.

Bardzo proszę o zwracanie szczególnej uwagi na tego typu działalność. Jest to niezwykle ważny element walki z przestępczością przeciwko dziedzictwu kulturowemu, którą w ramach swojej roli Państwo prowadzicie. Niedopuszczalnym jest, aby poszukiwania i ekshumacje prowadzone były bez żadnego nadzoru i poszanowania dla ofiar oraz wartości historycznej i naukowej odnajdywanych zabytków. Wierzę, że wspólnie uda się w jak największym stopniu ograniczyć proceder dewastowania i ograbiania miejsc spoczynku ofiar zbrodni wojennych.

Z poważaniem

Magdalena Gawin

Rozdzielnik:

1. Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Władysława Łokietka 11, 50-243 Wrocław;
2. Kujawsko – Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Łazienna 8, 87-100 Toruń;
3. Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Archidiakońska 4, 20-113 Lublin;
4. Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Kopernika 1, 65-063 Zielona Góra.
5. Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Piotrkowska 99, 90-425 Łódź;
6. Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Kanoniczna 24, 31-002 Kraków;
7. Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Nowy Świat 18/20, 00-373 Warszawa;
8. Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Piastowska 14, 45-082 Opole;
9. Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Jagiellońska 29, 37-700 Przemyśl;
10. Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Dojlidy Fabryczne 23, 15-554 Białystok;
11. Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Dyrekcyjna 2-4, 80-852 Gdańsk;
12. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Francuska 12, 40-015 Katowice;
13. Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Zamkowa 5, 25-009 Kielce;
14. Warmińsko – Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Podwale 1, 10-076 Olsztyn;
15. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków; ul. Gołębia 2, 61-834 Poznań;
16. Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków; Wały Chrobrego 4, 70-502 Szczecin;
17. a/a